

להורות לעם ישראל את עבודת הבורא יתברך מתוך הכרה והשגה שכלית.
החסידים ההם בפיהם דברו ובהנהגת עצמם בארחות חייהם - על פי החסידות - מלאו
דבר אשר הי' למו לקו ומורה דרך בחיי יום יום.

שרטוטים חדשים במהלך הנפש

היודע דברי ימי ישראל וארחות חייהם במדינת רוסיא פולין וואהלין בעת ההיא, יודע
אותה התמימות הדתית הבהירה, אשר האירה אז בבית ישראל בכל תוקף עוזה, וכל ענין
בשמירת התורה ובקיום המצות מעשיות, ומה גם ענין דתי כמו אמונת ה' וחיבת התורה
והמצות הי' נעשה על ידם בכל חוס, במסירת נפש ממש.

ובכן איפוא לא יפלא אשר בהגלות נגלות תורת חסידות חב"ד, ולומדי' ועוסקי' הן
המה החסידים בעלי עבודה השפיעו השפעה מרובה גם על אלו, שאין שכלם יפה להבין
את החסידות השכלית, ויצמדו אל החסידות המעשית ב"הגברת הצורה על החומר" בכל
לכם, נפשם ומאדם במסירת נפש ממש.

מסירת נפש של החסידים על החסידות, הנה לא מיבעי בחסידי המוח והלב, אלא גם
אצל חסידי המעשה והפועל גרמה לגלות כעין שרטוטים חדשים במהלך נפשם, בגילוי
להב פנימי וחיות עצמי, אשר שרטוטים הללו, הנה החסידים מנחילים לבניהם לדורותם.

עדת החסידים מתרחבת ומשתרשת בכל שדרות העם, וכעבור כארבעים שנה מאז יסד
כבוד קדושת רבינו הזקן את תורת החסידות חב"ד - תקל"ד-תקע"ד - הנה כבוד קדושת
אאזמו"ר אדוננו מורנו ורבינו אדמו"ר האמצעי כותב מאמרי חסידות בשפה המדוברת
- זרגון [=אידיש].

*

ספרי תורת החסידות חב"ד של שלשה דורות הראשונים מראים לנו התרחבות עדת
החסידים והשתרשותם בכל שדרות עמנו . . . והנה אם כי במשך המאה וחמשים שנה
מאז יצא הספר הראשון - תניא, לקוטי אמרים - בכתב גלוי לכל החסידים, התפשטה
תורת החסידות חב"ד במאמרים שונים בכל מרחבי תבל, עם כל זה הנה לימוד זה דורש
הכשרה והכנה ביראת שמים ובקיום המצות מעשיות. שזהו יסוד התורה ושרש קיומו של
עם ישראל ד' עליהם יחיו.

(אגרות קודש ח"ג עמ' תקל"ט ואילך)

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תקפח

ערש"ק פרשת ויקהל-פקודי ה'תשע"ז

בין "השלימו ציבור" לנדבת הנשיאים

ששת ימים "תיעשה מלאכה" - מאלי'

הגדרת מלאכת מבעיר לשי' הרמב"ם

במחלוקת יש לכל צד אשמה

פתח דבר

בעזרה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת ויקהל-פקודי, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תקפח), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט במדור "חידושי סוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

◇ ◇ ◇

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונזכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,

מכון אור החסידות

דרכי החסידות

שיחות ומכתבים בעניני עבודת ה'

מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שרטוטים חדשים במהלך הנפש

מסירת נפש של החסידים על החסידות, הנה לא מיבעי בחסידי המוח והלב, אלא גם אצל חסידי המעשה והפועל גרמה לגלות כעין שרטוטים חדשים במהלך נפשם, בגילוי להב פנימי וחיות עצמי, אשר שרטוטים הללו, הנה החסידים מנחילים לבניהם לדורותם.

פנס של אור חסידות חב"ד

תורת החסידות הכללית ותורת חסידות חב"ד, אינם אלא פירוש וביאור והוראה באצבע על תוכן הכתוב "מלא כל הארץ כבודו", הבא בשני אופני מדע וחכמה: (א) הכל הוא אלקות ("אלעס איז געטליכקייט") (ב) אלקות הוא הכל ("גאט ברוך הוא איז אלעס").

תורת החסידות הכללית אומרת, דלית אתר פנוי מיני' ולית מחשבה תפיסא בי', ותורת חסידות חב"ד מבארת בריבוי ביאורים ומסברת בריבוי דוגמאות מדעים חיובים ושלילים, איך הוא לית אתר פנוי מיני'. ואם כי לית מחשבה תפיסא בי', עם כל זה חובת גברא היא להשכיל בחכמה אלקית, ולהבינה ולהסבירה לעצמו עד כמה שיד שכלו מגעת, כאמור: וידעת היום והשבות אל לבבך.

וכעבור עשר שנים מעת צאת התלמידים הראשונים מאת בית המדרש של כבוד קדושת רבינו הזקן, מייסד תורת חסידות חב"ד, והתיישבו במחוזות שונים במרחבי המדינה, הנה איש איש מהם במקומו ומקום מגורו העמיד פנס של אור חסידות חב"ד,

שיתדברו ביניהם ולזכור בכך, כביטוי רבינו הזקן בתניא ריש פרק מ"א, שהקב"ה מניח העליונים ותחתונים ונצב עליו ומביט עליו ובוהן כליות ולב, שהכוונה בזה כפשוטו בלא אחד מהנאספים, גם כאשר הם ידונו בענין אודותו כותבים במכתב.

כולם צריכים להתבונן באמת שבדבר ולקחת בחשבון, במידה המלאה ביותר, שזהו מקום קדוש, שצריך להמשיך קדושה כשנמצאים שם, ובמידה מסוימת גם לקחת הביתה מקדושה זו ובטח ימצאו דרכים שיהי' שלום בין כולם לאורך ימים ושנים טובות.

(תרגום מאגרות קודש הי"א עמ' קלט - אגרות קודש המתורגמות ח"ב עמ' 201-202)

לא יתכן שהאחד צודק במאה אחוז והשני אשם במאה אחוז

מה שכותב אודות פירוד הלבבות, הנה כמה פעמים כתבתי, שיעיינו בדרושי רבנו הזקן והנשיאים שלאחריו, ובמילא ידעו מאין בא פירוד הלבבות, וכן יראו עד כמה נוגעים הדברים, ואם נוגע זה בשעת שלום בתכלית, על אחת כמה וכמה וכו' וכשישנם שני צדדים הרי בעולם הזה כמעט אי אפשר שיהי' אחד צודק מאה אחוז והשני אשם מאה אחוז, אלא כל אחד ואחד אשם עכ"פ במקצת,

ובפרט ע"פ המבואר בחסידות פירוש הכתוב דכמים הפנים לפנים וכו', וברור הדבר אשר עד עתה השחיתו כמה טוב ע"י העדר דקירוב הלבבות בשביל ענינים דכבוד המדומה וכו' ואל יטעו את עצמם שזהו מפני יראת שמים...

יש להפנות ההתעוררות כלפי עצמו ולא להזכחת הזולת

ודא עקא אשר למרות שמתעוררים, הנה ישנם אחדים אשר לפעמים אפילו לאחר ההתעוררות מחליפים הקוים, ומה שצריכים לעשות תשובה על ענינים שלו, ולדון את חבירו לכף זכות עד כדי כך, שיקוים "והוי שפל רוח בפני כל האדם", וכלשון רבנו הזקן "והוי באמת לאמיתו" (וכמבואר במקום אחר שהביא בזה רבנו הגירסא "האדם" בתוספת ה"א), והם עושים ההיפך, שמצוים על אחרים בהתלהבות שיעשו תשובה, ובהתלהבות לא פחותה מזה מלמדים זכות על עצמם ובהידור על-דרך הכתוב "על כל פשעים תכסה אהבה", ותובעים בהסביבה שיהיו שפל רוח נגדם.

וכבר ידוע דבר משנה שבענינים שבין אדם לחבירו, לא מועיל שמהדרים לאכול בפסח דוקא מצה שמורה עגולה ונשארים ערים כליל שבועות וכו', "עד שירצה את חבירו", אשר אז מועילים ענינים אלו.

(אגרות קודש הי"ג עמ' יט)

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה
ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
ולזכות אביהם ה"ה הרב החסיד
ר' מאיר שי'
זאנאנץ
ס. פאולו ברזיל
יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

תוכן הענינים

ה. מקרא אני דורש.....

"השלימו ציבור את הכל" - הרי לא הביאו את אבני השוהם?

מדוע נזכרה נדבת הנשיאים בסוף? / מדוע נחשב ש"נתעצלו" הנשיאים, אם הביאו את אבני השוהם? / ביאור דברי רש"י שמחד גיסא כתב ש"השלימו ציבור את הכל" ולאידך הנשיאים הביאו את אבני השוהם

(נ"פ לקומי שיחות חט"ז עמ' 424 ואילך)

ח. פנינים... עיונים וביאורים קצרים.....

מדוע לא נרמז חורבן משכן שילה? / קטורת שחרית וערבית - מאי קמ"ץ?

ט. יינה של תורה.....

ששת ימים "תיעשה מלאכה" - מאלי?

"יגיע כפיך" - ולא "יגיע ראשך" / הסיפוק האמתי הוא מעבודת ה' / הדרך לבוא למנוחה אמיתית ביום השבת / שמירת השבת כראוי - תיקון לחטא העגל

(נ"פ לקומי שיחות ח"א עמ' 187 ואילך)

יג. פנינים... דרוש ואגדה.....

עשויים ליצר הרע - הביבין עלי? / איך הרחרר ר' יוסי "במילי דעלמא"?

יד. חידושי סוגיות.....

הגדרת מלאכת מבעיר לשיטת הרמב"ם

יביא דברי האחרונים דלשיטת הרמב"ם עיקר גדרה הוא הוצאת האש ולא כילוי הדבר המתבער, ויקשה עפ"י בלשון הרמב"ם בריש מלאכת הבערה; יסיק דאף לדעת הרמב"ם הא ד"צריך לאפרו" הוא מגוף צורת המלאכה

(נ"פ לקומי שיחות חל"ו עמ' 187 ואילך)

יז. תורת חיים.....

למחלוקת צריך שניים

לא תבערו אש (ויקהל לה, ג) | רומז לאש המחלוקת ואש הכעס שצריך האדם ליהרר שלא לבער אותו עולמית (של"ה)

יט. דרכי החסידות.....

שרמוטים חדשים במהלך הנפש

תורת חיים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת
בחיי היום יום

למחלוקת צריך שניים

לא תבערו אש (ויקהל לה, ג)

רומז לאש המחלוקת ואש הכעס שצריך האדם ליהרר שלא לבער אותו עולמית (של"ה)

במחלוקת יש לכל צד אשמה מסוימת

בכלל, כאשר ישנם חילוקי דעות בין שני צדדים, והם נושאים אופי של מחלוקת, בגלוי ובביטויים חריפים, כמעט תמיד שני הצדדים אשמים גם אם במידה שונה, וגם לפעמים צד אחד במידה רבה מאוד, אבל אשמה מסוימת ישנה בכל אחד מהצדדים. מובן מאליו שחילוקי דעות היא תופעה רגילה, כיון שאין דעותיהם שוות, אבל לא שזה יביא למחלוקת ובצורה חריפה.

על אחת כמה וכמה, כאשר זה קשור בבית כנסת, שהוא בית תפילה לו יתברך, לשם באים יהודים להתפלל ולפעול אצל ה' יתברך את המצטרך להם בגשמיות וברוחניות, והקב"ה שהוא עצם הטוב, רוצה למלא את הבקשות ואת התפילות, אבל תנאי הוא, שכל המתפללים וכל בעלי הדיעות בבית הכנסת, זוכרים את פסק המשנה "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום", שפסק משנה זה מבאר עוד יותר עד כמה מוכרח לשרור שלום בבית כנסת, בהוספה על הכרח השלום בכלל.

על הצדדים להתדבר ולזכור שה' ניצב עליהם

קשה לשמוע טענות של צד אחד, ובכלל כשנמצאים בריחוק, להחליט החלטות בעיניים כאלה, אבל בטוחני שעם רצון הטוב אין צורך להגיע להחלטות ממקום אחר, ודי

מקרא אני דורש

ביאורים ופירושים בפשוטו של מקרא

"השלימו ציבור את הכל" – הרי לא הביאו את אבני השוהם?

מדוע נזכרה נדבת הנשיאים בסוף? / מדוע נחשב ש"נתעצלו" הנשיאים, אם הביאו את אבני השוהם? / ביאור דברי רש"י שמחד גיסא כתב ש"השלימו ציבור את הכל" ולאידך הנשיאים הביאו את אבני השוהם

בתחילת פרשתנו באים דברי משה רבינו לקהל עדת ישראל בדבר התרומה למלאכת המשכן, ולאחר מכן מספר הכתוב כיצד קיימו בני"י את הדברים בפועל ממש (לה, כא-כו):

"ויבאו כל איש אשר נשאו לבו, וכל אשר נדבה רוחו אותו, הביאו את תרומת ה' למלאכת אהל מועד ולכל עבודתו ולבגדי הקודש... כל נדיב לב, הביאו חז ונזם וטבעת וכומז כל כלי זהב, וכל איש אשר הניף תנופת זהב לה'. וכל איש אשר נמצא אתו תכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים ועורות אילים מאדמים ועורות תחשים – הביאו. כל מרים תרומת כסף ונחושת הביאו את תרומת ה', וכל אשר נמצא אתו עצי שטים לכל מלאכת העבודה – הביאו. וכל אשה חכמת לב בדיה טוו, ויביאו מטה את התכלת ואת הארגמן את תולעת השני ואת השש. וכל הנשים, אשר נשא לבן אותנה בחכמה, טוו את העזים."

ולאחר כ"ז ממשיך הכתוב (לה, כז-כח):

"והנשיאים הביאו את אבני השוהם, ואת אבני המילואים – לאפוד ולחושן. ואת הבושם ואת השמן, למאור ולשמן המשחה ולקטורת הסמים."

וצריך ביאור: למה מנה הכתוב את נדבת הנשיאים כענין בפני עצמו, ובסוף הרשימה (לאחר כל הנדבות של האנשים והנשים), ולא כללה בתוך התרומות של כל בני"י? נואם

הוא רק להסוברים דמלאכת מבעיר היא "שריפת וכליון העצים", כי לדבריהם נמצא, שבעצם הוי מלאכת מבעיר מלאכה של קלקול (שריפה וכליון), ומובן ההכרח להדגיש תיכף בתחילת תיאור המלאכה, שחייבים עלי' רק כשאינה (אלא) השחתה וקלקול נכשם שמצינו גבי חובל (ראה רמב"ם פ"ח ה"ח), "בוצע... המפריש את הארוג" (שם פ"ט ה"כ), קורע (שם פ"י ה"י), מוחק (שם פ"א ה"ט) – שכולן הן (במהותן) פעולה של קלקול, ולכן מוכרחת ההדגשה שהחוב הוא רק כשיש תיקון. והוא הדין גבי הבערה להסוברים שעיקרה כילוי; משא"כ לדעת הרמב"ם ש"עיקר החיוב אינו משום שריפת וכליון העצים אלא משום ריבוי האש", א"כ תוכנה של מלאכת מבעיר הוא מעיקרא ענין של תיקון, "הוצאת האש או שמרבה האש", ואין אנו צריכים להבהרה בראשית הדברים דאיכא תיקון ד"צריך לאפרו".

ומכ"ל הלין מוכח, דעל כרחין יש לומר דבאמת גם לפמ"ש אדמו"ר הזקן ש"ענין ההבערה הוא הוצאת האש או שמרבה האש", מ"מ, עיקר צורת מלאכת מבעיר הוא כשהוא "צריך לאפר", ולכן מתחיל הרמב"ם באופן זה, ורק שממשיך דמ"מ אף "המדליק את הנר... בין להתחמם בין להאיר ה"ז חייב", היינו דמחדש על צורת המלאכה העצמית אופן נוסף, דאע"פ שבאופן זה אינו צריך לאפר מ"מ ה"ז חייב" [נוע"י בלקו"ש חל"ו ע' 189 ואילך טעם לדבר ע"פ דרוש וסוד אמאי עיקר צורת המלאכה הוא בצריך לאפר, ואמאי מ"מ חייב גם בלא זה כשמבעיר כדי להאיר או להתחמם].

מהאופנים הללו, כשהוא "צריך לאפר" או כשהוא "בין להתחמם בין להאיר". ומה שהקדים דוקא בדוגמא דהבערה באופן "שיהא צריך לאפר" הוא לפי שבאופן זה מודגש יותר שאין כאן שום ענין של השחתה וקלקול, אפילו מצד גוף הפעולה דשריפת וכליון העצים, דכיון שהוא צריך לאפר, נמצא, שאין כאן מעשה של השחתה וכליון (ביטול מציאות העצים), אלא מעשה של תיקון, שעושה (ומהפך) את העצים לאפר (שהוא צריך לו). משא"כ כשמדליק את הנר "בין להתחמם בין להאיר", הרי אע"פ שכוונת האדם היא בשביל תיקון הנעשה ע"י האש (חימום או אור), מ"מ, הרי יש צד קלקול בפעולה זו, קלקול העצים בשביל התיקון שע"י האש. ועדיין יל"ע בחילוק זה, ועיי' בלשונות רש"י בסוגיא דשבת שם, ובכס"מ ומ"מ על הרמב"ם כאן.

אבל אין לפרש דכוונת הרמב"ם במ"ש דצריך לאפרו היא להבהיר כאן דאי לאו הכי הוי מלאכה שא"צ לגופה, כי לדעת הרמב"ם קיי"ל דחייב גם על מלאכה שא"צ לגופה, כמ"ש ריש פ"ז.

איברא דאין זה מיישב לגמרי סדר לשון הרמב"ם, כי סו"ס, כיון שעיקר חיוב המלאכה הוא משום ריבוי האש ה' צריך להתחיל תיאור מלאכת מבעיר באופן המתאים למהותה של מלאכת מבעיר, שהאדם עושה את המלאכה בשביל כוונת המלאכה עצמה (הוצאת האש), והיינו שצריך לאש גופא, בשביל חמימות האש או אור האש.

ודו"ק היטב, דאדרבה, עיקר הצורך וההכרח לשלול שמבעיר אינו מקלקל

מפני חשיבותם של הנשיאים – היה צריך להקדימם בתחילה, לפני הנדבות דכל ישראל !].

ב. והנה, במדרשי חז"ל (ראה יומא עה, א. שמו"ר פל"ג, ח. ועוד) מצינו פירוש אשר "הנשיאים" כאן פירושו עננים (וכמו במשלי כה, יד). וכן הוא בתרגום יונתן בן עוזיאל עה"פ: "וענני שמיא". ועפ"ז מובן היטב שנמנתה הבאה זו לחוד – כי שונה היא מכל שאר הנדבות שבאו על ידי בני ישראל, ואילו את האבנים, הבושם והשמן הביאו העננים.

אמנם בדרך הפשט קשה לפרש כן; ובפרט שבציווי הקב"ה בענין זה (בר"פ תרומה) נאמר במפורש: "מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי" – היינו שהתרומה באה היא דוקא מבני אדם. ועוד זאת, שגם בפרשתנו, הרי מיד לאחר נדבת הנשיאים – "והנשיאים הביאו וגו'" – ממשיך הכתוב (לה, כט) ומסכם: "כל איש ואשה אשר נדב לבם אותם להביא לכל המלאכה אשר צוה ה' לעשות ביד משה הביאו בני ישראל נדבה לה'", ומשמע שהכל בא על ידי "כל איש ואשה" ולא באופן אחר.

ואכן, רש"י פירש ש"נשיאים" פירושו כפשוטו (נשיאי השבטים), וזה שהכתוב מונה את נדבת הנשיאים אחרונה הוא לגריעותא – להדגיש שהביאו את נדבתם בסוף, לאחר הנדבות של כל בני ישראל (ראה משכיל לדוד ובאר בשדה), וז"ל:

"כך אמרו נשיאים: יתנדבו ציבור מה שמתנדבין, ומה שמחסינן אנו משלימין אותו. כיון שהשלימו ציבור את הכל, שנאמר 'והמלאכה היתה דיים', אמרו נשיאים: מה עלינו לעשות? – הביאו את 'אבני השוהם וגו'". . . ולפי שנתעצלו . . . נחסרה אות משמם: 'והנשאים' כתיב".

ג. ועדיין צריך להבין למה נחשב להנשיאים "שנתעצלו" – ועד שרש"י אומר "שהשלימו ציבור את הכל" בלעדיהם, והיו הנשיאים מצטערים ומחפשים עצה: "מה עלינו לעשות?!" – בשעה שהם אלו שהביאו ענינים יקרים הנצרכים מאוד: אבני השוהם, אבני המילואים, בושם ושמן!

ומצינו בדברי חז"ל (במדבר רבה פ"ב, טז. תנחומא פקודי יא), שהנשיאים הצטערו על כך שלא נטלו חלק בנדבת המשכן עצמה, אלא רק במה שנדרש לבגדי כהונה: "היו הנשיאים מצרים על שלא זכו בנדבת המשכן. אמרו: הואיל ולא זכינו בנדבת המשכן, ניתן בבגדי כהן גדול".

אבל צ"ע אם זו כוונת רש"י, שסתם ולא פירש חילוק זה – שמלאכת המשכן חשובה יותר מאשר בגדי כהונה כו' – בשום מקום, וגם מפשט המקרא אין שום ראיה לחילוק זה ומשמע לכאורה שאין הבדל בחשיבות הדברים.

ועכ"פ, לכאורה בדברי רש"י יש סתירה מיניה וביה, שמתחיל ואומר "כיון שהשלימו ציבור את הכל, שנאמר 'והמלאכה היתה דיים'": איך אפשר לומר כן בשעה שחסרו עדיין

[כ.א] שהביא הרמב"ם שם דהמדליק הנר אף על פי שאין צריך לאפר חייב. וכן משמע בתוס' סוף פרק האורג [שבת שם] ד"ה בחובל עיין שם שהקשו צריך לאפרו היכי חשיב צריכה לגופה [נהיינו דודאי התוס' ס"ל דעיקר החיוב משום ריבוי האש ולא משום הכילוי והאפר הנוצר, ולכן הקשו שצריך לאפרו אינו צריך לגופה]. וזה פשוט ואין צריך לפנים".

ובשז"ת אבני נזר שם נתקשה בראיות אלו, וס"ל שמלאכת מבעיר היא "כילוי הדבר". ע"ש. אבל הגאון הרגצובי שם הביא עוד רא"י ששיטת הרמב"ם היא ד"גדר הבערה" אינו "מה שעל ידי זה כלה מה שדולק" אלא "מציאות האש" –

מהא דקיי"ל (כפסק הרמב"ם כאן) דמבעיר כל שהוא ג"כ חייב, ד"אם הוה משום דבר הנדלק הוה צריך שיעור כל אחד כפי מה שהוא", ועפ"ז הסיק ש"שיטת רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל הוא שהחיוב הוא עצם הדבר", היינו שהמלאכה היא "מציאות האש" ולא "מה שע"י זה כלה מה שדולק" [אבל גם הגאון הנ"ל הביא דיש שאינם סוברים כהרמב"ם, כי "בכ"מ מוכח דהחיוב הוא רק בשביל הנפעל שנעשה ע"י האור"], ועד"ז הוכיח בשיטת הרמב"ם בצפצפ"ג הלי' תרומות ל, ג-ד.

אולם, עפ"ז צע"ק לשון הרמב"ם וסדר דבריו בהלכה זו, דבתחלה (וכעיקר הגדרת המלאכה) נקט הבערה בשביל האפר, ורק לבסוף נקט גם הבערה בשביל האש עצמה ("להתחמם" או "להאיר").

דהנה, בשלמא להסוברים שמלאכת מבעיר גדרה "שריפת וכליון העצים" ניחא הא דנקט הדוגמא ד"צריך לאפר", כי צורך

זה שייך לגוף המלאכה (שריפת וכליון העצים), שהרי האפר נוצר מכליון העצים, ורק אח"כ יש מקום להוסיף, דגם כשאין הצורך בהאפר (הנוצר מכליון העצים), אלא בחמימות ואור (האש), חייבים ג"כ משום מבעיר; אבל כיון ששיטת הרמב"ם היא שגדר מלאכת מבעיר הוא "הוצאת האש", הו"ל להתחיל מהדוגמא שהביא אח"כ "המדליק את הנר . . . בין להתחמם בין להאיר", שחמימות ואור הוא צורך בגוף האש – ותימה אמאי התחיל מהדוגמא ד"צריך לאפר", שהאפר נוצר על ידי "כליון ושריפת העצים".

ואמנם מקורו של הרמב"ם הוא בלשון הש"ס גופא (שבת שם) "מבעיר בצריך לאפרו", אבל הלא בש"ס שם נאמר רק כאוקימתא לתרץ לישנא דברייתא "כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר", אף דסבירא לן דאף מבעיר פטור משום קלקול, ומשני דהביריתא קאי ב"צריך לאפרו" ולהכי אינו מקלקל גמור וחייב עליו. אבל לא אמרין בש"ס שזהו עיקר האופן דמלאכת מבעיר, ואדרבה, כשמוציא אש להתחמם או להאיר, מעיקרא אינו בגדר מקלקל, כמפורש במאירי שבת שם ד"אלו תקון גמור הוא". ע"ש. ועד"ז בתוס' הרא"ש שבת שם. אבל הרמב"ם השתמש בלשון זו שבש"ס בפתיחת הגדרת מלאכת מבעיר, וצ"ע למה הקדימה לפני המוציא אש להתחמם או להאיר שאין בו קלקול מעיקרא.

ובאמת אולי הי' אפ"ל דאף הרמב"ם נתכוון כאן בכל ההלכה לא להגדרת עצמיות המלאכה, אלא רק להבהיר היאך מבעיר לא הוי מקלקל, שע"ז פירט וכתב דחייב בא'

אבני השוהם ואבני מילואים לאפוד ולחושן (עד שבאו הנשיאים והביאום)?

[במשכיל לדוד (תרומה כה, ב) מקשה - "כיון דנראה שהציבור התנדבו בלב שלם וברוח נדיבה עד שהביאו כל הצורך והותר, למה לא הביאו גם כן אבני השוהם וכו'?" ומיישב, שבאמת לא היתה רשות לציבור להביא דברים אלו, כי מלכתחילה היתה גזירת הכתוב שדוקא הנשיאים הם שיביאום (עיי' בדבריו שמאריך בזה). אך קשה, דדברים אלו לא נרמזו כלל בדברי רש"י].

ד. ויש לומר בביאור הענין:

כאשר בני ישראל באו ונדבו את כל הענינים: זהב, כסף ונחושת, תכלת וארגמן וכו' - שמהם עשו את כלי המשכן ובגדי הכהונה - הרי בראותם שאין להם את כל הדברים, כיון שלא הצליחו להשיג אבני שוהם ואבני מילואים וכו' (ראה ראב"ע תרומה כה, ג. משכיל לדוד שם, ב. ועוד), הוסיפו בנדבותיהם באופן כזה שביתרון זה יכולים היו להשיג ולקנות את כל מה שהיה חסר.

וזה הוא הפירוש במה שכתב רש"י "השלימו צבור את הכל שנאמר 'והמלאכה היתה דיים': גם הדברים שלא היו אצלם בפועל, הרי שבני ישראל השלימו זאת על ידי שנדבו ריבוי כסף וכו', באופן שהיה מוכן ומזומן השווי המלא של אבני השוהם ואבני המילואים וכו'.

ולכן הרגישו הנשיאים שהם לא השתתפו בנדבת המשכן בשווה לכל בני ישראל: כלל הציבור הביאו מה שהיה מוכרח בשביל המשכן, מה שאין כן נדבת הנשיאים כבר לא היתה בגדר ההכרחיות, היות שהכסף להשגת דברים אלו שהביאו כבר היה במילואו (והשתתפותם היתה רק בכך שהם בפועל הביאו דברים אלו, וחסכו את הקניה).

הווי אומר:

הנשיאים אמרו בתחילה: "יתנדבו ציבור מה שמתנדבין ומה שמחסרין אנו משלימין אותו", אמנם בפועל לא הוצרכו להשלים חיסרון, כי הציבור התנדבו יתר על המדה באופן שלא היה "חיסרון" ממש (כי גם הענינים שעדיין לא היו להם בפועל, היה כבר מוכן השווי שלהם, כנ"ל), ומה שבאו הנשיאים בפועל והתנדבו לא היה דבר המוכרח.

וע"ז הצטערו הנשיאים כי הרגישו שאין השתתפותם שווה להשתתפות כלל ישראל, ועד כדי כך שנחשב להם ל"עצלות"; וכדי לתקן זה באו והתנדבו בחנוכת המזבח ראשונים (ראה גם רש"י נשא ז, ג ובמשנ"ת במדור זה בש"פ נשא תשע"ו).

חידושי סוגיות

עיון ופלפול בסוגיות הפרשה

הגדרת מלאכת מבעיר לשיטת הרמב"ם

יביא דברי האחרונים דלשיטת הרמב"ם עיקר גדרה הוא הוצאת האש ולא כילוי הדבר המתבער, ויקשה עפ"ז בלשון הרמב"ם בריש מלאכת הבערה: יסיק דאף לדעת הרמב"ם הא ד"צריך לאפרו" הוא מגוף צורת המלאכה

האש והתרבותה, עיי' בשו"ת אבני נזר או"ח סי' רלח, ובדברי הגאון מרגצוב בשו"ת צפנת פענח דווינסק ח"ב סי' לה, ועוד. ובשו"ע רבינו הזקן או"ח סי' תצה ס"ב נקט ד"ענין ההבערה הוא הוצאת האש או שמרבה האש", ובקו"א שם הוכיח דכן היא דעת הרמב"ם מההלכה דנן, ד"אע"פ שהמבעיר אינו חייב אא"כ צריך לאפר [כמבואר בשבת קו, א], אעפ"כ עיקר החיוב אינו משום שריפת וכליון העצים אלא משום ריבוי האש כדמשמע בהדיא ברמב"ם פרק י"ב מהלכות שבת גבי חימום ברזל באור [דחייב משום תולדת מבעיר אף שאינו מכלהו ע"י האש], עיי' שם במגיד משנה שכל דבר שהוא עצמו נעשה אור וכו'. וכן משמע בגמרא דכריתות

כתב הרמב"ם ריש פ"ב מהל' שבת "המבעיר כל שהוא חייב, והוא שיהא צריך לאפר, אבל אם הבעיר דרך השחתה פטור מפני שהוא מקלקל, והמבעיר גדישו של חבירו כו' חייב אע"פ שהוא משחית מפני שכוונתו להנקם משונאו והרי נתקררה דעתו כו' מתקנים הן אצל יצרן הרע. וכן המדליק את הנר או את העצים בין להתחמם בין להאיר הרי זה חייב. המחמם את הברזל כדי לצרפו במים הרי זה תולדת מבעיר וחייב".

והנה, בהגדרת מהות מלאכת מבעיר בשבת מצינו חקירה גדולה באחרונים, אם עיקרה ויסודה הוא פעולת הכילוי של הדבר המתבער ע"י האש או עצם בעירת

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

מדוע לא נרמז חורבן משכן שילה?

אלה פקודי המשכן משכן העדות נו'

המשכן משכן - שני פעמים, רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבני על עונותיהן של ישראל (ריש פ' פקודי. רש"י)

יש להקשות, מנין למד רש"י שהרמז הוא לחורבן שני בתי המקדש, לכאורה, עדיף היה לי' לפרש שקאי על חורבן הקודם בזמן - חורבן משכן שי"ה, וכפי שכבר פירש רש"י בכיית בנימין "על משכן שילה כו' וסופו ליחורב", והכפל ד"משכן" יתפרש על משכן שילה ובית ראשון?

ונראה לפרש בפשטות, שמה שהחורבנות נרמזו בזה שנאמר "המשכן משכן", היינו שתי תיבות הדומות זו לזו - הרי זה מלמדנו על הדברים המרומזים על ידן, שגם הם שווים זה לזה. והביאור:

דהנה, עיקר ענין בית המקדש - היותו "בית אלקים" (ויצא כח, יז), "בית ה'", (דהיי"ב ג, א), "בית עולמים" (רש"י תרומה כה, ט) - הוא בשווה בשני בתי המקדש. לאידך שונה הוא המשכן שנקרא "אוהל" (ראה ש"ב ז, ו ובפרש"י), אוהל מועד - דירת עראי להשכינה; והרי אינה דומה כלל דירת עראי לדירת קבע. ולכן, אף שאין בתי המקדשות דומים זה לזה בכמה פרטים, בכל זאת, מכיון שנקודתם העיקרית אחת היא הרי דוקא הם מתאימים להדיוק "המשכן משכן", שאותו הענין נאמר פעמיים. משא"כ משכן שילה, מכיון שנקרא אוהל, הרי גם אם היו בו כמה פרטים דומים לבית המקדש, מ"מ בנקודתו העיקרית ה' שונה, דירת עראי, ולא דירת קבע.

וכדי להבין הטעם שהכתוב כאן בחר לא לרמז גם לחורבן שילה, מוסיף רש"י "על עונותיהן של ישראל", שבוה מבאר שהתורה כאן מרמזת דוקא לדבר ש"נתמשכן" מבני ישראל, והיינו שנלקח בעד עונותיהן של ב"ה ישראל; משא"כ משכן שילה נחרב בחטאם של חפני ופנחס בני עלי, כמסופר בספר שמואל (ש"א ב-ג. רש"י זכחים קיב, ב ד"ה באה), ולכן אינו שייך לכאן.

(נ"פ לקוטי שיחות ח"א עמ' 175 ואילך)

קטורת שחרית וערבית - מאי קמ"ל?

ויקמר עליו קטורת

שחרית וערבית, כמו שנאמר 'בבוקר בבוקר בהיטיבו את הנרות וגו' (ט, כז. רש"י)

לכאורה צריך ביאור בכוננת רש"י, הרי זה שעבודת הקטורת היא פעמיים ביום הוא מקרא מלא כבר בפרשת תצוה (ל, ז-ח) וכפי שמציין רש"י כאן, ומאי קא משמע לן רש"י בפירושו?

ויש לבאר בפשטות:

בכתובים אלו מדובר על הקמת המשכן ועבודות שנעשו בו ביום, כעריכת השלחן והעלאת הנרות. והנה, לפי סדר העבודה הרגיל, עריכת השולחן בלחם הפנים נעשית דוקא בשבת (אמור כז, ח); אמנם יום זה שבו הקימו את המשכן ה' יום ראשון בשבוע (פרש"י נשא ז, יב. וראה גם רש"י ר"פ שמיני)! ועד"ז בהדלקת המנורה, שברוך כלל נעשתה בערב בין הערבים (ראה תצוה כז, כא ובפרש"י שם), אך כאן נעשתה בבוקר!

ועל כרחנו לבאר שעריכת הלחם והעלאת הנרות ביום המיוחד של הקמת המשכן ה' בהם ענין וחיודש מיוחד, שלכן נעשו עבודות אלו באופן שונה מדרך עבודתם הרגילה.

ומעתה היינו יכולים לחשוב שגם הקטרת הקטורת ביום ההוא היתה באופן מיוחד, ולא באופן הרגיל שבכל יום. והוא מה שבא רש"י ללמדנו שלא כן ה', אלא הקטרת הקטורת המדוברת כאן אינה חידוש מיוחד, אלא היא היא הקטורת הרגילה שמקטירים בכל יום "שחרית וערבית", ומציין להציווי הכללי על הקטורת: "בבוקר בבוקר בהיטיבו את הנרות וגו'". וק"ל.

(יציין בארובה לקוטי שיחות ח"ז עמ' 225 ואילך)

פנינים

דרוש ואגדה

עשויים ליצר הרע - חביבין עלי?

ויעש את הכיור נחושת נו' במראות הצובאות

בנות ישראל היו בידן מראות שרואות בהן כשהן מתקשטות . . . וה' מואם משה בהן מפני שעשויים ליצר הרע, א"ל הקב"ה קבל כי אלו חביבין עלי מן הכל שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות במצרים (לה, ח. רש"י)

לכאורה צריך ביאור, איך יתכן שהדברים "שעשויים ליצר הרע" יהיו "חביבין עלי מן הכל"? ויש לבאר זה על פי הידוע אשר תכלית הכוונה מה שברא השי"ת את עולם הזה הגשמי, היא ש"נתאווה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים" (ראה תנחומא נשא טז. תניא פל"ו. ובכ"מ), שיוכל לשכון בגלוי גם בדברים גשמיים ונחותים ביותר.

וזהו מה שציוה השי"ת "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", שרצה הקב"ה שיקחו ישראל דברים גשמיים, כמו כסף זהב ונחושת וכיו"ב, ומהם יבנו משכן לו יתברך, אשר במקום זה יהי גילוי אלוקות במוחש לעיני כל בשר - "ושכנתי בתוכם", ובוה יש מילוי כוונת הבריאה, לעשות לו ית' "דירה בתחתונים".

והנה, אם כוונת בריאת העולם ועשיית המשכן היא שיוכל הקב"ה לשכון בדברים הגשמיים דוקא, הרי מובן שכלל שהדבר נמוך ונחות יותר, הנה כאשר עושים גם מזה דירה בו שוכן אורו ית' הרי ממלאים בזה כוונת בריאת העולם באופן נעלה יותר.

ובזה יובן מה שהודיע הקב"ה למשה ש"מראות הצובאות" הן אלו ש"חביבין עלי מן הכל":

כאשר לוקחים מראות אלו שהם דברים גשמיים הנחותים ביותר, ו"עשויים ליצר הרע", ומכופפים ומכניעים את היצר הרע, ואדרבא, משתמשים בענין זה עצמו לקדושה - להעמיד "צבאות רבות במצרים", אזי דוקא דברים נחותים אלו נעשים "חביבין עלי ביותר". והוא הוא ענינו של המשכן, שדוקא דברים גשמיים הנחותים ביותר, בהם ישכון השי"ת, ובוה ממלאים את התכלית שנתאווה לה השי"ת, שיקדשו

ישראל את התחתון ש"אין תחתון למטה ממנו" (תניא שם), וימשיכו גם שם שכינתו ית'.

(נ"פ לקוטי שיחות ח"ז עמ' 196 ואילך)

איך הרהר ר' יוסי "במילי דעלמא"?

איתא בזהר פרשתנו "אדהכי חמא (רשב"י) לר' יוסי דהוה מהרהר במילי דעלמא, אמר ליה יוסי קום אשלים דיוקנך דאת חד חסר כך" (זהר פרשתנו ריו, ב). ולכאורה צריך ביאור, איך יתכן שר' יוסי שהי' מגדולי התנאים, ובהיותו במסיבת רשב"י וחברייא דילי' בעסקם ברוי תורה, הרהר בשעה ההיא "במילי דעלמא"?

ויש לומר הביאור בזה:

אף שר' יוסי ה' מ"חברייא" דרשב"י, שהנהגתם בכלל היתה באופן ד"תורתן אומנותן", מ"מ לא ה' מאלו שעסקו בתורה ב"בד, שהרי מצינו בגמ' שר' יוסי עסק בצרכי ציבור, ולדוגמא, הא ד"התקין ר' יוסי בציפורי" (סנהדרין יט, א. ועוד). ועפ"ז יש לומר שה"מילי דעלמא" שבהם הרהר ר' יוסי היו דברים הקשורים עם צרכי ציבור. ולכן הפסיק משמיעת רוי תורה כדי לעסוק בצרכי ציבור, שהרי העסק בהם דוחה תלמוד תורה (שהרי מי שתורתו אומנותו מפסיק לק"ש (אור"ח סק"י) ועוסק בצ"צ לא מפסיק (אור"ח ס"ע)).

אך לפי זה צריך ביאור לאידך גיסא, מדוע נחסרה אות משמו, אם ה' מותר לו לעסוק בצרכי ציבור?

ויש לומר הביאור בזה:

זה שהעסק בצרכי ציבור דוחה תלמוד תורה הוא רק מפני שתועלת וטובת הרבים חשובה ביותר. כי אכן העסק בצרכי ציבור יכול לפעול ירידה במדרגת העוסק, עד שאמרו חז"ל "הטל עליהן צרכי צבור והן כלין מאיליהן" (סנהדרין יז, א. ועוד). אלא שאעפ"כ גם אם תחסר אות משמו מפני שאינו עוסק בתלמוד תורה עדיין חייב אדם לעסוק בצרכי ציבור, כי למרות ירידתו האישית - הרי טובת ותועלת הציבור חשובה יותר.

(נ"פ לקוטי שיחות חכ"א עמ' 244 ואילך)

יינה של תורה

ביאורים בענייני הפרשה על דרך החסידות

ששת ימים "תיעשה מלאכה" – מאלי'

"יגיע כפיך" – ולא "יגיע ראשך" / הסיפוק האמתי הוא מעבודת ה' / הדרך לבוא למנוחה אמיתית ביום השבת / שמירת השבת כראוי – תיקון לחטא העגל

"למחרת יום הכפורים", כאשר ירד משה מן ההר לאחר הכפרה על חטא העגל, אזי "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל", וציוה אותם "ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהי' לכם קודש שבת שבתון לה'" (ריש פרשתנו ובפרש"י).

ויש לתמוה (ראה גם אלשיך עה"פ), והלא בעת מתן תורה נצטוו כבר ישראל על שמירת שבת בתוך עשרת הדברות, ומה טעם חוזר משה ומצוה אותם "וביום השביעי . . שבת שבתון"?

ומשמע אשר ציווי זה קשור עם ירידתו של משה מהר סיני, לאחר שכיפר הקב"ה על חטא העגל ואמר "סלחתי כדברך" (במדבר יד, כ). שבכדי לתקן את חטא עבודה זרה החמור, חזר משה וציוה אותם "ששת ימים" וגו', כי תוכנו של ציווי זה מבטא את אמונתו המוחלטת של יהודי בהקב"ה, ואת שלילת העבודה זרה בתכלית, וכפי שיתבאר לקמן.

"יגיע כפיך" – ולא "יגיע ראשך"

כאשר מקדים משה "ששת ימים תעשה מלאכה", לציווי "ביום השביעי יהי' לכם

שמירת השבת כראוי – תיקון לחטא העגל

חטא העגל הוא חטא של עבודה זרה, וכאשר מקיים היהודי כראוי את הציווי "ששת ימים תעשה מלאכה" כפי שנתבאר, הרי יש בכך משום תיקון לחטא העגל ושלילה בתכלית של ענין עבודה זרה:

תחילת טעות עבודה זרה בעולם, היתה ש"אמרו הואיל והאלקים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם . . ראויין הם לשבחם ולפארם ולחלוק להם כבוד" (רמב"ם הל' עכו"ם פ"א ה"א), והיינו שטעו לחשוב שמכיון שהקב"ה משפיע לעולם באמצעות הכוכבים ומזלות, "ממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחים" (דברים לג, יג), אם כן ראוי לכבד גם את המזלות. ואף שגם הם הודו שהשי"ת הוא מקור ההשפעה, הרי טעו שיש להחשיב גם את ה"ממוצעים" שדרכם מגיע השפע לעולם.

ודבר זה שקר וטעות הוא, שהלא מזלות אלו אינם אלא "כגרזן ביד החוצב", ואין להם בחירה והשפעה וחשיבות כלל, וכאדם האוחז בגרזן וחוצב בו, שלא יעלה על הדעת שהגרזן יש לו איזו חשיבות והשפעה במלאכה.

והנה, הובא בסה"ק (לקוטי תורה אחרי כו, ג) אשר בדקות יותר שייכת עבודה זרה גם בעת עסק האדם בפרנסתו. דכל עניני השתדלות והתאמצות בפרנסה אינם מועילים להרוויח יותר, ורק ברכת ה' היא תעשיר. ונמצא שאם משתדל האדם ביותר להתאמץ בתחבולות להגדיל פרנסתו, הרי הוא נותן חשיבות ומציאות לאותם ה"ממוצעים" שהם כללי העסק והמסחר. ואף שגם הוא מודה שמקור הברכה הוא הקב"ה, הרי גם נתינת חשיבות ומציאות ל"ממוצעים" יש בה משום עבודה זרה בדקות.

ואם בעבודה זרה בפשטות משתחוה האדם ומרכין ראשו רח"ל, הרי בעבודה זרה בדקות זו, מרכין האדם את ראשו ושכלו כלפי אמצעי הפרנסה, והרכנה זו שהיא ברוחניות חמורה אף מהרכנת הראש בגשמיות!

ומעתה יובן כיצד הציווי "ששת ימים תעשה מלאכה", "תעשה" מאלי' ובדרך טפל, הוא הוא התיקון לחטא העגל, כי בדרך זו מוכיח האדם את אמונתו שהשי"ת הוא לבדו הזן ומפרנס, ואין עוד כל מציאות מלבדו.

קודש", אין זו הקדמה בלבד, אלא הוראה מוכרחת כיצד צריכה להיראות עבודת פרנסתו של יהודי:

תיבת "תַּעֲשֶׂה" נקראת בתי"ו צרוי ועי"ן קמוצה, ומשמעות תיבה זו היא שאין האדם עושה את המלאכה, אלא המלאכה תיעשה מאלי. ואף שציווי זה מדבר בפשטות ביהודי העושה בעצמו את מלאכתו, מכל מקום יכול אדם לעשות מלאכה בעצמו, ומכל מקום נחשב הדבר כאילו נעשתה מאלי.

דיש והאדם מתעסק במלאכתו במסירה ונתינה ומשקיע כל כחות נפשו ורצונו במלאכה שעוסק בה, ואזי נקרא שעשה מלאכה זו בעצמו. אבל אם עבודתו היא מצד ההכרח בלבד, ניתן לומר שלא הוא עשה את המלאכה שהרי אין כחות נפשו משוקעים בה, ודומה הדבר כמו שנעשית המלאכה מאלי.

והנה, יהודי מאמין ויודע שפרנסתו ומזונותיו נקבעים וניתנים לו מאת הקב"ה בלבד, וכל התעסקותו בעבודת הפרנסה היא בבחינת "כלי" בלבד שבו תשרה ברכת הקב"ה, שמבטיח (ראה טו, יח) "וברכך ה' אלוך בך בכל אשר תעשה". וממילא כאשר עוסק בפרנסתו אינו משקיע את כחות נפשו ושכלו בעסק זה, ומנצל לשם כך רק את כח העשיית התחתון ביותר, וגם זאת במידה ההכרחית בלבד.

על כך נאמר "יגיע כפיו כי תאכל" (קכח, ב), על יהודי להשקיע בעסק הפרנסה את "כפיו", את כח המעשה התחתון בלבד, ואילו הכחות הנעלים יותר אינם מונחים בעבודת הפרנסה ומוקדשים לעבודת ה' בלבד.

הסיפוק האמתי הוא מעבודת ה'

עד כאן נתבאר שעבודת הפרנסה של יהודי צריכה להיעשות בדרך אגב, לשם יצירת "כלי" לברכת ה' בלבד. והנה, כאשר מתאר הכתוב את המצב הרצוי בפרנסתו של יהודי, מגדיר זאת "יגיע כפיו כי תאכל". והדבר תמוה: הלא היהודי אינו משקיע בעסק זה את כחו ומרצו, ומדוע מתאר הכתוב את עבודתו כ"יגיע", שמשמע שמתמסר ומתייגע בעבודה זו?

אלא שהיא הנותנת: כאשר מתעסק אדם בדבר החביב וחשוב אצלו, הרי אף שיעמול ויעבוד בזה זמן ארוך מאוד, לא ירגיש עייפות ויגיעה, משום שאוהב מלאכה זו והדבר גורם לו קורת רוח והנאה. ולעומת זאת אם מתעסק בדבר שמוטל עליו בעל כרחו, ומתעסק בעבודה בלא לב ולב, הנה אף אם תארך ההתעסקות זמן קצר ביותר, ירגיש יגיעה ועייפות משום שהדבר עליו לטורח ויגיעה.

ועל כן, כאשר עוסק היהודי לפרנסתו, ויודע היטב שאין הפרנסה מגעת מעסק הפרנסה עצמו, אלא ברכת ה' היא שמושפעת אליו, הרי עבודתו בעשיית הכלי תיחשב

עליו לטורח ואין לו כל הנאה בעסק זה, והדבר נחשב "יגיע כפיו", עמל שאין בו נחת רוח והוא מעייף את העובד.

ואף שההתעסקות בעשיית הכלי לפרנסה אף היא ציווי ה', שהקב"ה מורה שברכת ה' תבוא ותתלבש בכך ש"ששת ימים תעשה מלאכה", מכל מקום הרי את הסיפוק האמתי שואב היהודי מעשיית דברים שהם מצוות ממש, וניכר בהם רצון ה' בגלוי, ולעומת זאת בעבודת הפרנסה מתעסק בדברים גשמיים שאינם קדושים, והדבר עליו לטורח ויגיעה.

הדרך לבוא למנוחה אמיתית ביום השבת

בנוגע לשביתת השבת אמרו רבותינו (מכילתא יתרו כ, ט. הובא בטושו"ע או"ח סש"ו ס"ח) "לעולם יראה אדם בכל שבת כאילו כל מלאכתו עשוי". ביום השבת קודש צריך האדם להיות שלו ורגוע, ולא יהי' טרוד כלל מעניני פרנסתו שעוסק בהם ב"ששת ימים", וידמה עליו כאילו פרנסתו מסודרת ואין לו דאגות כלל.

וכאשר מנסה יהודי לקיים הוראה זו ולנתק עצמו מכל "עובדין דחול" ודאגות הפרנסה, הרי יש והדבר קשה עליו, מנסה הוא לעסוק בלימוד התורה ביום קדוש זה ו"לאסתכלא ביקרא דמלכא", ותוך כדי כך נופלים לו במוחו שלא מרצונו מחשבות ודאגות אודות עסק פרנסתו.

וסיבת קושי זה היא משום שאין האדם מקדים ומקיים במשך ימי השבוע את הציווי "ששת ימים תעשה מלאכה". דאם האדם מתנהג על פי הוראת התורה, ומשך כל ה"ששת ימים" עושה מלאכתו כטפל וכהכרח, "תעשה" בתי"ו צרוי, הרי כאשר מגיע יום השבת ואינו עוסק במלאכה, אין כל חשש שיפריעו אותו מחשבות מעסק הפרנסה, שהרי גם במשך ימי השבוע אינו עוסק ומונח בזה.

כאשר הולך האדם בדרך זו, הרי כל ימי השבוע הם אצלו בבחינת "שבת", שהרי אינו טרוד מעסקי הפרנסה, כיון שראשו שקוע בעניני עבודה ה' בלבד, ובבוא יום השבת תגדל המנוחה עוד יותר. וכפי שמרומז בכתוב, שאם "ששת ימים תעשה מלאכה" באופן הראוי, שאזי כל השבוע הוא בבחינת "שבת", הנה ביום השביעי תוכפל המנוחה: "שבת שבתון".

וזהו מה שלאחר שציוותה תורה על שמירת השבת בעשרת הדיברות, חוזרת התורה ומצוה זאת שנית, כי כאן אין ההדגשה על שמירת השבת עצמה, כי אם על הדרך בה יש להתכונן במשך ה"ששת ימים", אשר על ידה תהי' האפשריות לשבות כראוי ביום השביעי.